12.3.2021

EOAK/1952/2020

**Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen**

**Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Terhi Arjola-Sarja**

# HOVIOIKEUDEN TUOMION ANTAMINEN

## 1 KANTELU

Kantelija arvosteli Helsingin hovioikeuden menettelyä raiskauksen yritystä koskeneen tuomion antamisessa. Kantelija oli asiassa asianomistaja. Ratkaisu oli ollut määrä antaa 30 päivän kuluessa 12.3.2019 toimitetusta pääkäsittelystä, mutta se oli annettu vasta 20.1.2020. Missään vaiheessa hovioikeus ei ollut antanut kantelijalle syytä ratkaisun viivästymiselle. Kuukauden välein oli ilmoitettu, että ratkaisu annetaan seuraavassa kuussa. Mitään ei kuitenkaan ollut kuulunut ennen kuin asiaa oli hovioikeudelta tiedusteltu. Kantelija totesi, että melkein vuosi ratkaisun odottelua oli asianomistajalle kohtuuttoman pitkä aika, erityisesti asian laatu huomioon ottaen.

## 2 SELVITYS

Kantelun johdosta Helsingin hovioikeus toimitti minulle ratkaisukokoonpanoon kuuluneiden hovioikeudenneuvosten A:n, B:n ja C:n yhteisen selvityksen, sen liitteenä valmistelusta vastaavana jäsenenä asiassa olleen hovioikeudenneuvos C:n oman selvityksen ja osaston johtajan hovioikeudenneuvos D:n lausunnon sekä hovioikeuden presidentin lausunnon. Ne oheistetaan tähän päätökseen kantelijalle tiedoksi.

## 3 RATKAISU

### 3.1 Oikeusohjeet ja selvityksen sisältöä

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarilla on velvollisuus ratkaista hänen käsiteltäväkseen jaettu asia. Tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen. Hänen on käsiteltävä ja ratkaistava asia joutuisasti.

Oikeudenkäymiskaaren (OK) 24 luvun 17 §:n 2 momentin mukaan tuomio ja lopullinen päätös on annettava 30 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Jos ratkaisua ei voida erityisestä syystä antaa sanotussa määräajassa, se on annettava niin pian kuin mahdollista.

Päätösneuvottelu on kuitenkin pidettävä heti pääkäsittelyn päätyttyä tai viimeistään seuraavana arkipäivänä.

Säännöksen perusteluissa (HE 33/1997 vp, s. 47) todetun mukaan erityinen syy olisi kysymyksessä silloin, kun tuomiota ei esimerkiksi asian laajuuden vuoksi voida laatia valmiiksi ehdotetussa määräajassa.

Kantelun tarkoittamassa asiassa hovioikeus on toimittanut pääkäsittelyn 12.3.2019. Tuomio asiassa on annettu 20.1.2020. Tämä tarkoittaa sitä, että tuomio asiassa on annettu yli kymmenen kuukauden kuluttua pääkäsittelyn päättymisestä ja yli yhdeksän kuukautta sen jälkeen, kun laissa lähtökohdaksi säädetty 30 päivän määräaika on kulunut.

Asian ratkaisseen Helsingin hovioikeuden kokoonpanon selvityksen mukaan asia on ollut aineiston määrän ja asiassa toimitetun pääkäsittelyn keston perusteella sinänsä tavanomainen, Helsingin hovioikeuden normaaliosastoilla käsiteltäviin tyypillisiin asioihin nähden jopa tavanomaista suppeampi. Asia ei kuitenkaan ole ollut näyttökysymysten eikä selvitetyksi tulleista seikoista tehtävien oikeudellisten johtopäätösten suhteen yksinkertainen.

Ratkaisukokoonpanon selvityksen mukaan ratkaisu olisi asian laadun vuoksi pitänyt kyetä antamaan ainakin ennen heinäkuun 2019 alusta alkanutta yleistä kesälomakautta. Varsinaista lainkohdassa tarkoitettua perustetta poiketa määräajasta tätä enemmän ei ratkaisukokoonpanon käsityksen mukaan ole ollut.

Selvityksenantajien mukaan ratkaisun antamisen viivästymiseen on tosiasiassa vaikuttanut hovioikeuden työtilanne eli se, että ratkaisukokoonpanon jäsenet ovat olleet sidottuina myös muiden virkatehtäviensä hoitamiseen. Eniten viivästykseen on vaikuttanut asian valmistelevana jäsenenä toimineen hovioikeudenneuvos C:n työtilanne. Selvityksessä ja sen liitteenä olevassa hovioikeudenneuvos C:n omassa selvityksessä on niistä tarkemmin ilmenevästi kerrottu viikkotarkkuudella hovioikeudenneuvos C:n työtilanteesta ja ratkaisukokoonpanon selvityksessä, miten päätösneuvottelujen jälkeisten tehtävien jakamista jäsenten kesken ei ole pidetty perusteltuna vaihtoehtona.

Selvityksessä on myös yleisellä tasolla tuotu esiin koonpanon käsitys, jonka mukaan hovioikeuden jäsenten työnkuva on yleisesti ottaen muuttunut siitä, mitä se on ollut OK 24 luvun 17 §:ssä tarkoitettua määräaikaa säädettäessä. Selvityksen mukaan hovioikeuden esittelijöitä on aiempaa vähemmän, minkä vuoksi jäsenet tekevät entistä enemmän myös sellaisia tehtäviä, jotka ovat aiemmin olleet enemmän hovioikeuden esittelijöiden tehtävänä. Lisäksi henkilöstön vaihtuvuus on ollut aiempaa nopeampaa. Esimerkiksi esittelijät eivät ole yhtä kokeneita kuin aiemmin. Hovioikeudessa käsiteltävien asioiden laatu on osin muuttunut myös jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönoton ja sen soveltamisalan laajentamisen myötä. Täystutkintaan etenevistä asioista yhä suurempi osuus on sellaisia, joissa on katsottu olleen käsillä oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun 11 §:ssä tarkoitettu muutos-, tarkistus- tai ennakkoratkaisuperuste taikka muu painava syy sille, että asia on päätetty ottaa hovioikeudessa laajemmin käsiteltäväksi.

Osaston johtaja, hovioikeudenneuvos D toteaa lausunnossaan, että kokoonpanon selvityksen mukaan viivästymiseen on vaikuttanut ennen muuta valmistelusta vastanneen jäsenen työtilanne. Lausunnossaan osaston johtaja, hovioikeudenneuvos D käsittelee valmistelusta vastaavan jäsenen työtilannetta ja kertoo, miten hän ja edellinen osaston johtaja ovat keskustelleet valmistelusta vastaavan jäsenen kanssa asioiden, myös nyt kysymyksessä olevan asian, viipymisestä ja miten valmistelusta vastaavan jäsenen työtilannetta on pyritty helpottamaan. Lausunnossaan osaston johtaja, hovioikeudenneuvos D käsittelee myös yleisemmällä tasolla hovioikeudenneuvoksen työskentelyolosuhteisiin liittyviä seikkoja sekä hovioikeuden vaikeuksia noudattaa OK 24 luvun 17 §:n 2 momentissa säädettyä 30 päivän määräaikaa. Osaston johtajan havaintojen mukaan varsin usein tuomio joudutaan antamaan lain tarkoittaman määräajan jälkeen, ja että tämä lienee pääsääntö ainakin laajoissa asioissa.

Hovioikeuden presidentin lausunnossa on siitä tarkemmin ilmenevästi erityisesti käsitelty paitsi tuomioluonnoksen laatimista kantelun tarkoittamassa asiassa ja yleisemminkin sitä vastaavissa asioissa kuin myös asioiden viipymisen seurantaa hovioikeudessa. Presidentin lausunnon mukaan päätösneuvotteluissa ratkaistujen asioiden pitkä jälkityöaika on suuri ongelma hovioikeudessa. Jälkityöajat ovat pidentyneet.

Yhtenä syynä tilanteelle on lausunnon mukaan se, että oikeudenkäynnit istuntosalissa vievät niin suuren osan työajasta, että tuomioiden kirjoittamiseen ja tarkastamiseen ei jää enää riittävästi aikaa. Tämän vuoksi hovioikeudessa on asetettu rajoituksia sille, kuinka monta pääkäsittelyä jäsenillä voi viikoittain enintään olla. Hovioikeudessa käsiteltävät asiat ovat myös yleisesti ottaen vaikeutuneet.

Presidentin lausunnon mukaan asian viipymistä tässä tapauksessa on vaikea perustella yksittäisen jäsenen tai hovioikeuden yleisellä työtilanteella. Tapaus on koskenut seksuaalirikosta, jossa kaikille osapuolille on erityisen tärkeää saada asia viipymättä käsitellyksi. Asia on ollut laajuudeltaan tavanomainen. Presidentin mukaan Helsingin hovioikeudessa johtoryhmässä keskustellaan niistä toimenpiteistä, joilla kaikki seksuaalirikosasiat voitaisiin hovioikeudessa ottaa käsiteltäviksi kiireellisinä ja joilla voidaan varmistautua, että tätä tapausta vastaavia viivästyksiä ei enää tulisi.

## 3.2 Asian arviointi

Totean, että laissa säädetyn 30 päivän määräajan ylittäminen on tässä asiassa ollut erittäin huomattava. Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä sitä, että hovioikeuden tuomio on annettu yli kolmen tai yli neljän kuukauden kuluttua pääkäsittelyn päättymisestä, on pidetty määräajan huomattavana ylittämisenä (dnro 34/31/06 ja dnro 1763/4/08 sekä 1513/4/09). Nyt kysymyksessä olevassa asiassa määräajan ylitys on vielä selvästi pidempi.

Selvityksen mukaan tuomion antamisen viipymiseen on vaikuttanut ennen kaikkea valmistelusta vastaavan jäsenen työtilanne. Selvityksissä kuvattu sinänsä hankala, mutta käytännössä käsitykseni mukaan normaalina pidettävä työtilanne ei riitä täyttämään laissa säädettyä

edellytystä siitä, että ratkaisua "ei voida erityisestä syystä antaa" 30 päivän määräajassa. Tuomion antamisen viipymistä ei voi lähtökohtaisesti oikeuttaa myöskään tuomioistuimen sisäisiin työjärjestelyihin liittyvillä seikoilla.

Katson, että asiassa ei ole ilmennyt sellaisia erityisiä seikkoja, jotka olisivat selvästi täyttäneet OK 24 luvun 17 §:n 2 momentin edellytykset ylittää siinä säädetty 30 päivän määräaika. Mielestäni tällaista erityistä syytä ei ole todettavissa edes ajanjaksolle, jolle hovioikeuden ratkaisukokoonpano on ilmeisesti katsonut erityisen syyn olleen olemassa. Ratkaisukokoonpano on selvityksessään nimittäin lausunut, ettei varsinaista lainkohdassa tarkoitettua perustetta poiketa määräajasta ”tätä enemmän” sen käsityksen mukaan ole ollut, viitaten tässä esittämänsä, että ratkaisu olisi asian laadun vuoksi pitänyt kyetä antamaan ainakin ennen heinäkuun 2019 alusta alkanutta yleistä kesälomakautta. Pääkäsittely oli siis toimitettu 12.3.2019.

Hovioikeuden menettelyä kantelijan asiassa ei voida pitää OK 24 luvun 17 §:n 2 momentin mukaisena. Menettely ei myöskään ole toteuttanut perustuslain 21 §:ssä turvattua oikeutta viivytyksettä tapahtuvaan oikeudenkäyntiin.

Tuomion antamisen ajankohdan asianosaisille ilmoittamisen osalta totean, että apulaisoikeusasiamiehenä ollessaan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on ratkaisussaan 19.12.2008 (Dnro 3285/4/07) yleisellä tasolla esittänyt seuraavan.

> ”Yleisellä tasolla totean, että tuomion ajallaan antamiseen liittyvä este ei välttämättä aina ole tiedossa pääkäsittelyn päättyessä. Tästä syystä hovioikeudelta ei voida nähdäkseni edellyttää, että sen tulisi aina tuoda esiin tuomion antamisen mahdollinen viivästyminen jo pääkäsittelyn päättyessä. Jos kuitenkin pääkäsittelyn jälkeen hovioikeudessa käy ilmi, että asianosaisille etukäteen ilmoitetussa tuomion antamisen ajankohdassa ei tulla pysymään, olisi mielestäni hyvän tuomioistuintavan mukaista, että asianosaisille ilmoitettaisiin ainakin merkittävistä tuomion antamisen viivästymisistä. Jos tuomio on ilmoitettu annettavaksi tiettynä päivänä, siitä viivästymisestä olisi aina ilmoitettava.”

Vielä totean OK 24 luvun 17 §:n 2 momentissa säädetyn määräajan noudattamisesta yleisellä tasolla seuraavaa.

Ylimmät laillisuusvalvojat ovat jo vuosien ajan kantelujen käsittelyn yhteydessä ja tarkastuksilla tehneet havaintoja tilanteista, joissa hovioikeuden tuomion antaminen on viivästynyt OK 24 luvun 17 §:n 2 momentissa tarkoitetusta 30 päivän määräajasta.

Oikeusasiamies on 9.12.2010 (dnro 4361/2/10) katsonut aiheelliseksi esittää oikeusministeriön harkittavaksi, olisiko OK 24 luvun 17 §:n 2 momenttia syytä kehittää siten, että hovioikeuksien tosiasialliset toimintamahdollisuudet ja erilaiset oikeusturvanäkökohdat tulisivat nykyistä tasapainoisemmin huomioon otetuiksi. Ratkaisussa todettiin muun ohella seuraavaa:

> ”Edellä mainitut ratkaisut osoittavat toisaalta, että hovioikeuksilla on vaikeuksia antaa tuomiot 30 päivän määräajassa. Myös hovioikeuksiin tekemilläni tarkastuksilla on ilmennyt, että määräajan säännönmukaista noudattamista on pidetty muissa kuin pienissä ja yksinkertaisissa asioissa käytännössä miltei mahdottomana ja sitä paitsi epätarkoituksenmukaisena. Kiirehtimisen tuomion antamisessa on katsottu voivan laskea tuomioiden tasoa ja siten jopa olla oikeusturvan kannalta ongelma.”

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto on oikeusasiamiehelle 31.3.2011 (OM 152/03/2010) antamassaan ilmoituksessa katsonut, ettei asianosaisten oikeusturva edellyttänyt, että ratkaisun viimeistelyyn hovioikeuksissa säännönmukaisesti varattaisiin nykyistä enemmän aikaa. Jos ratkaisujen antaminen säädetyssä määräajassa ei pääkäsittelyjen aikatauluttamisen, lomajärjestelyjen tai muiden työnjohdollisten seikkojen vuoksi olisi mahdollista, tulisi hovioikeuksien työtapoja ja työmenetelmiä oikeusministeriön näkemyksen mukaan kehittää. Oikeusministeriö on todennut kannanottonaan oikeusasiamiehen esitykseen, ettei OK 24 luvun 17 §:n 2 momentin muuttamiselle ollut riittäviä perusteita. Oikeusministeriön mukaan lain muuttaminen antaisi vääränlaisen signaalin oikeudenkäynnin nopeuttamiseen tähtäävissä tavoitteissa.

Oikeusasiamies Jääskeläinen on asettanut oikeusasiamiehen kanslian toiminnan teemaksi vuodelle 2020 aiheen: ”Viranomaisten riittävä resursointi perusoikeuksien turvaamiseksi.” Tätä vuositeemaa oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa on jatkettu myös kuluvalle vuodelle 2021. Teeman mukaisesti painottuvassa laillisuusvalvonnassa on käytännössä kysymys sen arvioinnista, onko viranomaisen toiminnalle asetettujen perusoikeuksien turvaamisesta johtuvien vaatimusten toteuttaminen käytännössä, ainakin normaalioloissa, mahdollista. Mikäli laissa asetetut vaatimukset ovat viranomaisen käytettävissä oleviin resursseihin ja toimintamahdollisuuksiin nähden ylimitoitettuja, tulee laillisuusvalvontatyössä käytännön toimijoiden syyllistämisen sijasta pyrkiä löytämään se vastuutaso, joka vastaa resursoinnista ja asianmukaisten toimintamahdollisuuksien turvaamisesta. Mikäli riittäviä resursseja ei ole, lain noudattaminen saattaa käytännössä olla mahdotonta.

Olen vuositeemaan liittyen päättänyt omasta aloitteestani palata OK 24 luvun 17 §:n 2 momentin noudattamiseen liittyviin pitkäaikaisiksi osoittautuneisiin ongelmiin selvittääkseni, onko kysymys tilanteesta, jossa laissa säädettyä pääsääntöistä määräaikaa ei kyetä noudattamaan puutteellisten resurssien tai muiden rakenteellisten seikkojen johdosta.

Oman aloitteen tutkimiseksi olen pyytänyt Tuomioistuinvirastoa hankkimaan kaikilta hovioikeuksilta vuonna 2019 päättyneissä pääkäsittelyssä käsiteltyjen juttujen osalta selvitykset siitä, missä laajuudessa OK 24 luvun 17 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräaikaa on noudatettu sekä ilmoittamaan myös niiden edellä mainittujen juttujen määrät, joissa tuomiota ei ole vielä annettu, vaikka pääkäsittely on päättynyt viime vuonna. Lisäksi olen pyytänyt Tuomioistuinvirastoa antamaan oman lausuntonsa asiassa.

Siltä osin kuin 30 päivän määräajan noudattamisessa havaitaan hovioikeuksissa selvitysten perusteella ongelmia, olen pyytänyt Tuomioistuinvirastoa lausunnossaan selvittämään ongelmien syitä ja mahdollisia keinoja puuttua asiaan Tuomioistuinviraston toimivallan puitteissa. Olen pyytänyt Tuomioistuinvirastoa ottamaan lausunnossaan kantaa erityisesti siihen, johtuvatko hovioikeuksien ongelmat 30 päivän määräajan noudattamisessa puutteellisista resursseista vai oikeusministeriön 31.3.2011 katsomin tavoin työtapoihin ja -menetelmiin liittyvistä kehittämistarpeista. Oman aloitteen käsittely on parhaillaan vireillä asianumerolla EOAK/2472/2020.

Nyt käsillä olevassa asiassa annetut selvitykset ja lausunto viittaavat nähdäkseni varsin selvästi siihen, että hovioikeuden tosiasialliset edellytykset suoriutua OK 24 luvun 17 §:n 2 momentissa tarkoitetusta määräajasta näyttävät olevan ainakin osin resurssisyistä riittämättömät.

## 4 TOIMENPITEET

Saatan edellä jaksossa 3.2 esittämäni käsitykset asian käsittelyajasta sekä tuomion antamisen ajankohdasta asianosaisille ilmoittamisesta Helsingin hovioikeuden kysymyksessä olevan asian ratkaisukokoonpanoon kuuluneiden hovioikeudenneuvosten A:n, B:n ja C:n tietoon.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Helsingin hovioikeuden presidentin tiedoksi ja asianomaisten hovioikeudenneuvosten tietoon saatettavaksi.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi myös Tuomioistuinvirastolle sekä oikeusministeriölle.